

آیین‌ها و مراسم سنتی

ارمنیان ایران

آندرانیک هویان

نشر فضا

وابسته به

مؤسسه علمی و فرهنگی فضا

تهران سال ۱۳۸۶ خورشیدی

۵-۲

سرشناسه
عنوان و پدیدآور
هوینا، آندرانیک.
آیین‌ها و مراسم سنتی ارمنیان ایران/آندرانیک
هوینا.
مشخصات نشر
تهران: نشر فضا، ۱۳۸۶.
مشخصات ظاهری
عکس، ۱۷، ۱۵۸ ص
شابک
ریال ۹۶۴۰۸-۴-۳-۹۶۴-۹۶۴۰۸-۳-۹۶۴
پادداشت
فیبا
موضوع
آرامنه -- ایران -- آداب و رسوم و زندگی اجتماعی.
موضوع
آرامنه -- ایران -- زندگی مذهبی.
رده بندی کنگره
DSRV۷/الف۴۹۸۸:
رده بندی دیویی
۹۵۵/۹۷۲:
شماره کتابخانه ملی
۸۵-۲۲۱۲۲ م

نشر فضا

وابسته به

مؤسسه علمی و فرهنگی فضا

تهران، میدان هفت تیر، ۲۹۵ - تلفن: ۸۸۳۰۷۳۸۶

آیین‌ها و مراسم سنتی ارمنیان در ایران

تألیف: آندرانیک هوینا

ویراستار: مینا لطفی

ناظر فنی چاپ: بهروز عطاریان

چاپ نخست: بهار ۱۳۸۶

تعداد: ۱۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: نقش گستر

لیتوگرافی: رساپویش

طرح روی جلد: مؤسسه علمی و فرهنگی فضا

تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

شابک: ۹۶۴۰۸-۴-۳-۹۶۴-۹۶۴۰۸-۳-۹۶۴ ISBN 964-96408-4-3

یادداشت‌ناشر

کتابی که به منظور بازشناخت آیین‌های هزاران ساله ارمنیان ایران تدوین گشته و به تمامی دوستداران فرهنگ و ادب و تمدن ایران زمین ارائه می‌شود، حاصل تلاش پرمهر شخصیتی است که از طریق چاپ دیگر کتاب‌هایش و به مناسبت خدمات دولتی پرقدرش به ستایش، شناخته شده است. نشر فضا، در راه باز شناساندن نمادهای فرهنگی ایرانیان و احساس نیاز به نگه‌داشت میراث فرهنگی کشور بخشی از پژوهش‌های جناب آقای آندرانیک هویان که زیر عنوان آیین‌ها و مراسم سنتی ارمنیان ایران قرار می‌گرفتند را، از طریق چاپ و نشر آن‌ها، پایدار می‌کند و همکاری‌های صمیمانه ایشان را سپاس می‌گوید.

نشر فضا

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار.....
۱۱	ارمنیان در ایران.....
۱۴	دین ارمنیان.....
۱۵	کلیساهای ارمنی.....
۲۳	«نشخارک» یا «نان مقدس».....
۲۳	طرز تهیه مرون یا روغن مقدس.....
۲۴	اجراکنندگان مراسم باداراک.....
۲۵	مراسم باداراک در کلیسای ارمنی «گریگوری».....
۲۵	موسیقی مذهبی کلیسای ارمنی.....
۲۷	مراسم باداراک.....
۲۸	جشن‌های ارمنیان.....
۲۹	سال نو در گرگان.....
۳۰	سال نو در خرقان.....
۳۰	شب عید در تبریز.....
۳۱	جراکالویی یا «روشنایی چراغ».....
۳۲	روز تولد حضرت عیسی مسیح.....
۳۳	مراسم عید تولد و غسل تعمید حضرت عیسی مسیح در روستاهای چهارمحال.....
	مراسم عید تولد و غسل تعمید حضرت عیسی مسیح در روستاهای ارمنی نشین
۳۴	خرقان.....
۳۶	دیارند آراج.....
۳۸	جشن دیارند آراج در روستاهای فریدن.....
۳۹	جشن دیارند آراج در روستاهای سلطان‌آباد (اراک).....

۴۰		مراسم جشن دیارند آراج در تبریز
۴۰		مراسم جشن دیارند آراج در روستاهای چهارمحال
۴۱		دیارند آراج یا درندز در روستاهای خرقان
۴۲		جشن دیارند آراج در جلفای اصفهان
۴۲		جشن دیارند آراج در روستاهای سلماس
۴۳		جشن سده
۴۴		عید «بون باریگندان»
۴۶		باریگندان در «بوروار» سلطان آباد (اراک)
۴۷		باریگندان در تبریز و ارومیه
۴۸		مراسم باریگندان در روستاهای چهارمحال
۴۸		جشن باریگندان در شهر اراک
۴۸		باریگندان در تهران
۴۹		باریگندان در جلفای اصفهان
۴۹		باریگندان در روستاهای خرقان
۵۰		جشن برغندان ایرانیان
۵۱		روزه ارمنیان
۵۲		میچینک
۵۲		میچینک در روستاهای خرقان
۵۳		میچینک در روستاهای سلماس
۵۳		عید سرکیس مقدس در روستاهای ارمنی نشین خرقان
۵۴		عید سرکیس مقدس در تبریز
۵۵		عید سرکیس مقدس در روستاهای چهارمحال
۵۶		عید سرکیس مقدس در روستاهای سلماس
۵۶		عید دزاقگازارت

- ۵۷ عید دازقگازارت در بووار «سلطان آباد»
- ۵۸ عید دزاقگازارت در بووار «سلطان آباد» عید «دزاقگازارت» در روستاهای خرقان
- ۵۸ عید دزاقگازارت در روستاهای سلماس
- ۵۹ پر تو توریگ در روستاهای بووار
- ۵۹ پر تو توریگ در خرقان
- ۶۰ آواک شاپات «هفته بزرگ»
- ۶۱ خاواروم «ظلمات»
- ۶۲ عید زادینگ یا عید پاک «عید رستاخیز حضرت عیسی مسیح»
- ۶۳ عید زادینگ در روستای خرقان
- ۶۵ عید زادینگ یا عید پاک در روستاهای بووار سلطان آباد (اراک)
- ۶۶ عید زادینگ در روستاهای چهارمحال
- ۶۶ عید زادینگ در روستاهای سلماس
- ۶۷ جشن وار تانانتس
- ۶۸ عید هامبار تسوم «عروج حضرت عیسی مسیح»
- مراسم عید هامبار تسوم «عروج حضرت عیسی مسیح» در روستاهای ارمنی نشین سلطان آباد (اراک)
- ۶۹ مراسم عید هامبار تسوم در روستاهای بووار سلطان آباد (اراک)
- ۷۰ عید هامبار تسوم در جلفای اصفهان
- ۷۱ مراسم عید هامبار تسوم در روستاهای ارمنی نشین خرقان
- ۷۱ عید هامبار تسوم در گرگان
- ۷۳ عید هامبار تسوم در روستاهای سلماس
- ۷۵ عید هامبار تسوم در تبریز و ارومیه
- ۷۶ ۲۴ آوریل روز قتل عام ارمنیان
- ۷۶ جشن وارد اوار
- ۷۸

۸۲	جشن وارد اوار در روستاهای اراک
۸۳	مراسم جشن وارد اوار در روستاهای ارمنی نشین بوروار سلطان آباد (اراک)
۸۳	جشن وارد اوار در جلفای اصفهان
۸۳	جشن تیرگان یا آب پاشان
۸۸	جشن ناواسارد
۹۱	جشن نوسرد ایرانیان
۹۳	عید حضرت مریم
۹۵	عید حضرت مریم در روستای خرقان
۹۵	جشن‌های خصوصی دن
۹۹	مراسم غسل تعمید و نام‌گذاری در تهران و سایر شهرها
۱۰۲	مراسم غسل تعمید در بوروار سلطان آباد (اراک)
۱۰۲	خواستگاری، نامزدی و عقد و ازدواج
۱۰۳	خواستگاری
۱۰۳	نامزدی
۱۰۴	برگه
۱۰۹	مراسم نامزدی و عروسی در روستاهای سلماس
۱۱۰	«بیع»
۱۱۰	نامزدی و بردن هدایا برای کاوور
۱۱۱	حنابندان (سلماس)
۱۱۲	عروسی (سلماس)
۱۱۳	«کلاه بردن»
۱۱۴	جهیزیه «بقچه»
۱۱۵	مراسم عروسی در جلفای اصفهان
۱۱۵	مراسم نامزدی و عروسی در بوروار سلطان آباد (اراک)

۱۱۶		مراسم عروسی در بوروار
۱۱۸		مراسم عروسی در گورهزار
۱۱۸		خواستگاری
۱۱۹		روز اول عروسی
۱۲۰		روز دوم عروسی
۱۲۲		روز سوم
۱۲۳		مراسم بستان بستان
۱۲۳		تولوشی خوانی
۱۲۳		اتمام مراسم
۱۲۴		مراسم خواستگاری، نامزدی و عروسی در روستاهای ارمنی نشین خرقان
۱۲۶		مراسم عروسی در روستاهای خرقان
۱۳۰		مراسم «آداما هادیگ» در آوردن نخستین دندان کودک
۱۳۱		زیارتگاه‌های ارمنیان
۱۳۲		کلیسای تاتووس مقدس
۱۳۳		سبب تقدیس کلیسای تاتووس
۱۳۹		کلیسای استپانوس مقدس
۱۴۳		زیارت کلیسای گوورگ مقدس در تهران
۱۴۹		زیارت کلیسای هاگوپ مقدس در روستای کاوالا
۱۴۹		آیین و مراسم خاک سپاری درگذشتگان در تهران
۱۵۱		سوک‌ها «روز درگذشتگان» Merllots مرلوتس

پیشگفتار

مراسم و آیین‌های سنتی ارمنیان ایران پیوند ناگسستنی با اعتقادات مذهبی آنان دارد. بیش‌تر مراسم در کلیساها برگزار می‌شود. برای آشنایی با اجرای آن‌ها در این کتاب، ابتدا به معرفی دین و کلیسای ارمنیان و طرز اجرای مراسم، اجراکنندگان مراسم، موسیقی مذهبی کلیسای ارمنی، مراسم «باداراک» یا «عشاء ربانی» پرداخته شده است.

آیین و مراسم سنتی ارمنیان از ساعت ۱۲ آخرین شب ماه دسامبر آغاز شده و در آخرین روز ماه دسامبر سال جدید پایان می‌پذیرد.

ارمنیان پاره‌ای از جشن‌ها و اعیاد پیش از مسیحیت ارمنستان را در قالب جشن‌های مذهبی خود درآورده‌اند؛ تعدادی از این جشن‌ها، و مراسم میان ایرانیان و ارمنیان مشترک است. پس از معرفی هر یک از این جشن‌ها، درباره اشتراک‌ایم‌ها به طور بسیار مختصر سخن گفته شده است. پس از آن، به معرفی آیین‌ها و مراسمی که ارمنیان ایران در یک سال میلادی، برگزار می‌کنند، پرداخته‌ام.

بیش‌تر نام‌های ارمنیان روز خاصی دارند، کسانی که آن نام را دارند آن روز را جشن می‌گیرند.

مراسم خواستگاری، نامزدی و عقد و ازدواج در شهرها و روستاهای ارمنی‌نشین ایران تفاوت‌هایی با یک‌دیگر دارند، درباره آن‌ها توضیح داده شده است. درآمدن نخستین دندان طفل مراسم خاصی دارد. سرانجام زیارتگاه‌های ارمنیان و آیین‌های زیارت، مراسم خاک‌سپاری و چهلم و سال درگذشتگان بیان گردیده است.

آندرانیک هویان